

Τα Νέα
23-02-2011

Η βία κατά των νόμων

Η αδυναμία του κράτους να επιβάλει τάξη και τα «κινήματα ανυπακοής»

Σήμερα φαινόμενα όπως η ασκούμενη βία κατά των πολιτικών (με αποκορύφωμα την επίθεση κατά του Κωστή Χατζηδάκη, και κατόπιν κατά του πρώην πρωθυπουργού Κώστα Σημίτη), η εξέγερση της Κερατέας, το κίνημα «Δεν πληρώνω», ακόμη και η θλιβερή επίθεση των χούλιγκαν κατά του Θεάτρου Τέχνης, προεόρτια τελετή των

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ
ΣΙΑΚΑΝΤΑΡΗ

όσων συνέβησαν στο πρόσφατο ματς Ολυμπιακού - Παναθηναϊκού, έχουν παρουσιάσει ως μορφές αντίστασης κατά της πολιτικής και οικονομικής ελίτ που κυβερνά αυτόν τον τόπο. Αντιθέτως, δεν είναι τίποτα άλλο από απλά δείγματα της απουσίας των πολιτισμικών συμπεριφορών που διαμόρφωσαν τις νεωτε-

ρικές κοινωνίες, της αδυναμίας των ελίτ να ασκήσουν διαπαιδαγωγικό ρόλο και της αδυναμίας του κράτους να λειτουργήσει ως νομιμοποιημένος φορέας άσκησης βίας.

Η διαδικασία μετάβασης από τις βίαιες (σε ατομικό και διαταξικό επίπεδο) προνεωτερικές κοινωνίες στις κοινωνίες που τον ρόλο της νόμιμης άσκησης βίας παίζει το κράτος είναι μια πολύ αργή διαδικασία, η οποία ακολούθησε τις εξελίξεις της κουλτούρας που πραγματοποιήθηκαν από την Αναγέννηση. Στην Ελλάδα, αυτή η διαδικασία συντομεύτηκε και περιορίστηκε μόνο στο πλαίσιο των πολιτειακών μετασχηματισμών.

Οι σύγχρονες νεωτερικές κοινωνίες είναι αποτέλεσμα μια διαδικασίας μεταφοράς συμπεριφορών και ταυτοχρόνως δικαιωμάτων από τα πάνω προς τα κάτω. Η υιοθέτηση προτύπων μιας κοινωνική ομάδας από μια άλλη κοινωνική ομάδα αποτελεί το σημαντικότερο βήμα στη διαδικασία εκπολιτισμού των κοινωνιών. Με τα λόγια του Νόρμπερτ Ελίας («Η εξέλιξη του πολιτισμού», 1939, ελλ. έκδοση Νε-

φέλη) αυτό είναι το βήμα από τον πολιτισμό στα πολιτισμένα άτομα. Στην αναγεννησιακή Ευρώπη της απόλυτης μοναρχίας είχαμε μια διαδικασία περιορισμού της διατομικής βίας μέσω της υιοθέτησης συμπεριφορών από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και της μετάδοσης αυτών των πολιτισμικών συμπεριφορών στα κατώτερα. Αυτή η μετάδοση όμως προϋπέθετε την ύπαρξη κατάλληλων κοινωνικών δομών, όπως ήταν αρχικά ο εξισορροπιστής μονάρχης και στη συνέχεια το κράτος ως μηχανισμός καταναγκασμού, και την εθνική ιδεολογία ως φανταστικός μηχανισμός παραγωγής νομιμοφροσύνης.

Με δυο λόγια η κοινωνική εξομοίωση οδήγησε και στην εξομοίωση των τρόπων συμπεριφοράς και στη μετάβαση από τους εξωτερικούς καταναγκασμούς στην ενίσχυση των εσωτερικών. Έτσι νεωτερική κοινωνία είναι αυτή που – όπως υποστήριζε ο Ελίας – έχει εγκαταλείψει τον ετεροαναγκασμό ως μέσο ελέγχου της συμπεριφοράς για χάρη του εσωτερικού αναγκασμού. Στην περίπτωση που δεν αρκεί ο εσωτερικός καταναγκασμός λειτουργεί το κράτος ως νόμιμος φορέας άσκησης της βίας.

Για πολλούς λόγους τίποτα απ' όλα αυτά – η εκπομπή για το 1821 δείχνει μερικούς από αυτούς – δεν συνέβη στην Ελλάδα. Η Ελλάδα με βάση τα παραπάνω δεδομένα εξακολουθεί να μην είναι πλήρως νεωτερική κοινωνία. Θα μπορούσα να πω, πως μόνο ένα απ' όλα αυτά συνέβη. Αυτό είναι η εξομοίωση των κατώτερων κοινωνικών ομάδων με τις αξίες των ανώτερων. Μόνο που συνέβη με την αντίθετη φορά. Αντί ο φόβος της μη κοινωνικής αποδοχής και της απώλειας της νεοεπιτευχθείσας κοινωνικής θέσης, ο φόβος δηλαδή του κοινωνικού υποβιβασμού, να «αναγκά-

σει» τους κατώτερους να ακολουθούν τους ανώτερους, συνέβη οι ανώτεροι, για λόγους πολιτικού κόστους και γοήτρου, να θελήσουν να μοιάζουν στους κατώτερους. Κλασικό παράδειγμα η βράβευση από την ανώτατη πνευματική ηγεσία της χώρας μας, την Ακαδημία Αθηνών, της ανομίας της δασκάλας Χαράς Νικοπούλου, η οποία παραβίασε τους νόμους του ελληνικού κράτους για τη διδασκαλία της μειονοτικής γλώσσας, καλλιεργώντας κλίμα γλωσσικού και θρησκευτικού διχασμού. Άλλο παράδειγμα είναι η πο-

Τα κινήματα ανυπακοής στην Αμερική του Θορό και του Χάουαρντ Ζιν δεν αμφισβητούσαν την αναγκαιότητα και την καθολικότητα των νόμων. Ήταν απλώς μια μέθοδος αλλαγής τους

λιτική ατομία στο ζήτημα της άσκησης της νόμιμης βίας του κράτους.

Οι συμπεριφορές ανομίας που περιέγραψα στην αρχή δεν είναι πολιτικές συμπεριφορές, αλλά αποτέλεσμα απουσίας μιας πολιτισμικής διαδικασίας, όπως αυτή που περιέγραψα. Και επειδή κάποιοι ταυτίζουν την άρνηση του νόμου ως τρόπο επίλυσης των κοινωνικών διαφορών με τα κινήματα ανυπακοής θα πρέπει να γνωρίζουν το εξής. Το κίνημα ανυπακοής στην Αμερική του Θορό και του πρόσφατα θανόντος Χάουαρντ Ζιν ήταν κινήματα που στην ανυπακοή κατά του νόμου προσέθεταν την αποδοχή της τιμωρίας για την παραβίαση του νόμου. Ήταν κινήματα που δεν αμφισβητούσαν την αναγκαιότητα και την καθολικότητα των νόμων. Ήταν απλώς μια μέθοδος αλλαγής τους.

Ο Γιώργος Σιακαντάρης είναι διδάκτωρ Κοινωνιολογίας, αναπληρωτής επιστημονικός διευθυντής στο ΙΣΤΑΜΕ-Ανδρέας Παναγδρέου